

P. Szabó Ernő

A TERMÉSZET ÉS A MÍTOSZOK VILÁGA

BESZÉLGETÉS SZEMEREKI TERÉZ KERAMIKUSMŰVÉSSZEL

A mai magyar kerámiaművészet kiváló képviselője Szemereki Teréz (Tata, 1947), Ferenczy Noémi-díjas keramikusművész agyagból, finom porcelánból vagy durva szemcséjű samottból készült munkák alkotója. Számos nemzetközi és hazai kiállításon szerepelt, sok szimpóziumon vett részt, köztéri művei állnak, illetve alkotásai találhatók közgyűjteményekben, magyar városokban, valamint Indiában, Japánban, Új-Zélandon, Egyiptomban, Hollandiában, Finnországban. 1972-ben diplomamunkaként sokszorosítható falburkoló csempét, használati és díszedényeket tervezett, ma kerámiaszobraiban sajátos, a magyar őstörténethez és a mítoszok egyetemes világához, valamint a természet alapformáihoz egyaránt kötődő mondanandó fogalmaz meg.

– *Van-e szerepe pályájának indulásában, alakulásában annak, hogy olyan, fazekashagyományokban gazdag városban született, nőtt fel, mint Tata?*
– Abban, hogy keramikus lettem, Tatának is nagy szerepe volt. Most is nosztalgikus köröket írok le, ha erre gondolok. Az idős Csiszár Józsi bácsi akkor még élt, harmadik generációs fazekasmestere volt családjának. Nekem még elmagyarázhatta, hogy a fazekasok titkokat őriznek, amiket apáról fiúra adnak tovább. Egy kicsit aggódott is az én tudományos iskolai előmenetelem miatt. Nyaranta rendszeresen beszámoltam neki fejlődésemről. A kisképzőben egy mezőtűri fazekas mester, Lénárt Mihály tanított meg korongolni. Később ez nagyon jól jött, amikor éjszakánként olyan keramikusoknak korongoltam, akik ehhez nem értettek. De kaptam valami indíttatást a családból is: egyik apai nagybátyám kőszobrász volt, anyai nagymamám pedig mestervarrónő. Sokat tanultam a művészeti kisképzőbe felkészítő felvidéki rajztanáraitól is, Nagy Márton és Angyal Kálmán festőművészekről. A mesterség megismerésében pedig újabb segítséget jelentettek a Török Pál utcai évek nyári szü-

nete, amikor Mezőtúron, Kaposvárott és Pécsset, a Zsolnay gyárban voltam gyakorlaton. A hőmezővársárhelyi majolikagyárban a főiskolai évek alatt többször is dolgoztam. Ott megismertem a vidéki emberek gondolkodását, tartását. Nagyszerű dolog az agyagművesség, a teremtés anyagával dolgozni. Mindezt továbbadva öt-hat évig foglalkoztam sérült gyerekek tanításával a Gyermek Ház program keretében, nehéz volt, de kölcsönösen sokat tanultunk egymástól, alig várták a következő alkalmat, ez az alkotás csodája.

– *Mit tettek hozzá az akkorra már alapos anyag- és technikai ismeretekhez a főiskolai mesterek, Csekovszky Árpád keramikusművész, Jánossy György építész, Kovács Ferenc szobrászművész és Litkey József festőművész?*

– Csekovszky Árpád volt a mesterem, Litkey József rajzot, festést, Kovács Ferenc mintázást, szobrászatot tanított. Nagyon kemény, határozott irányt adtak. Csekovszky az első két évben hagyta az embereket dolgozni, csendben figyelt, kívárta a dolgok kifejlődésének menetét, figyelte saját belső küzdelmeimet, nem akart a saját ötleteivel megzavarni. Amikor pedig építészeti feladatokat kaptunk, akkor meghívta Jánossy Györgyöt, az építész, aki gazdag építészettörténeti tudásával képessé tette tanítványai merész szárnypróbálgatását. Ez a két látszólag ellentétes „tanítási módszer” tökéletesen működött. Az azonban nagyon hiányzott, hogy – mivel akkor már tilos volt tanárainknak a főiskolán dolgozni – nem láthattuk mestereinket munka közben. Hihetetlen sok építészeti kerámia-pályázat volt akkoriban, a hatvanas-hetvenes-nyolcvanas években. A nálunk idősebb generáció építészeti keramikus mesterei (Majoros János, Garányi József) és a fiú évfolyamtársak (Kecskeméti Sanyi és Kovács Gyula) belefolytak ezekben a nehéz fizikai munkálatokba. Pázmándi Antal – aki pár évvel idősebb nálam – az első építészeti munkámat technikai, praktikus

Életfa, 2006

Rejtett értelem, 2007

Tűzmadár, 2007

tanácsaival segítette. Ő ismertetett meg olyan trükkökkel, amelyeket a mesterektől nem tanulhattunk meg. Később is ő ösztönzött a nagyobb méretű munkákban való gondolkodásra.

– A főiskola után több pályázaton is sikeresen szerepelt, díjakat kapott. Úgy tűnt, alaposan kiveheti a részét a magyar kerámiagyártás megújításából. Alig két évtized után azonban minden megváltozott. Mi is történt 1990 körül?

– Az Iparművészeti Vállalat a '70-es években több pályázatot írt ki, részt vettünk rajtuk, díjakat is kaptunk, azután minden abbamaradt, nem gyártották le a terveket. De a hetvenes-nyolcvanas években, amikor még hiánygazdaság volt Magyarországon, mi a kis stúdióműtermekben dolgozva gyorsabban tudtunk formákat váltani, mint a gyárak, kis szériákban dolgoztunk vagy egyedi műveket készítettünk. Ezeket az Iparművészeti Vállalat adta el, az IDEA galériáiban. Akkor tudtuk ezt igazán értékelni, amikor a helyzet megváltozott a '80-as évek végén. Jött egy hír, hogy az ólommázak károsak az egészségre, akkor bezúrták az összes készletet. A háttér? Egy kis nyitás volt akkor, bejött a külföldi áru, amit el kellett adni, és ezért valamit föl kellett áldozni. Ez már a rendszerváltozás utáni években volt. Vártuk, hogy jó lehetőségeink lesznek, hogy a szabadság és a demokrácia itt is pozitív változásokat hoz. De nem így történt. A korábbi megrendelések anyagi biztonságot jelentettek, kiállítás kiállítást követett, születtek a gyerekek, építkezünk – egyféle anyagi biztonságot jelentett ez. Mindez megszűnt 1990 után. Megszűntek a galériák, a művészek magukra maradtak. Eddig csak kívülről láttam az alkotóházakat, a vásárhelyit kivéve, ahol rendszeresekek voltak a komoly, többhetes szimpoziumok.

– *Hogyan sikerült talpon maradni?*

– Azt is mondhatnám, mára úri huncutsággá vált a kerámia készítése. De nem panaszkodom, mindig több feladatom volt, mint amennyinek eleget tudtam tenni. Régen öt segítővel, korongossal, tanulóval dolgoztunk együtt. Hét végén egy vásárhelyi korongos kezem alá készítette az alapformákat, majd a hét további részében eltartott az összeállítás, a bögfefüzelés, stb., a formák befejezése.

– *Pályakezdeése óta foglalkoztatják a különböző anyagok tulajdonságai, a hasonlóságok és az eltérő lehetőségek. Kezdetben ipari háttérrel, majd a művésztelepeken önállóan kísérletezett. Az utóbbiak a '80-as évektől egyre jelentősebb szerepet játszanak az életében...*

– Kezdetben nem volt más, mint a hagyományos, vörösre égett fazekas agyag, amelyet alacsony tűzön lehetett kiégetni, viszont ezen a hőfokon gazdagabb színskálát lehet elérni. Később, a '60-as években, Városlődön magas vasoxid tartalmú vörös agyagot találtak, ami magas hőfokon, 1200 C°-on bírta az égetést. Diplomamunkám építészeti részét, a falburkoló, erősen plasztikus csempéket ebből az agyagból készítettem. Akkoriban itt, Városlődön a finn Arábia gyár design termékeit próbálták „átültetni” hazai lehetőségek szerint, manufakturális, ill. stúdióműtermi körülmények szintjén. Ezidőtájt, 1978-ban alakult meg a siklósi kerámia alkotótelep Schrammel Imre vezetésével, amiben én is részt vehettem. Ez az első nemzetközi szimpózium-lehetőség azután egy életre meghatározó lett a számomra. Akkor jelent meg a japán Issei Amemiya a betonszobraival, de erősen hatott rám Kígyós Sándor művészete is. Talán itt kezdődött érdeklődésem a japán művészet iránt. A siklósi kapcsolatok meghozták a lehetőségét a faenzai, vallauris-i biennálékra való pályázásra, részvételre. Kecskeméten először 1980-ban, majd több alkalommal is dolgoztam, ahol jelentős művészekkel találkoztam, kialakult egy nemzetközi kapcsolatrendszer, amely nagyon sokat segített a pályámon. 1994-ben Indiában vettem részt egy három hetes nemzetközi szimpóziumon. Még ebben az évben beválasztották *Madárkapus* munkámat az Új-Zélandon megrendezett Fletcher Challenge Award-ra, amit meg is vásároltak. 1995-ben 6 hetet töltöttem Japánban, Tokoname-ban, egy nemzetközi workshopon, ahol japán körülmények között, helyi családoknál laktunk. Itt a tradicionális technikával dolgozó mesterektől tanulhattunk. Az itt kialakult belga kapcsolat révén meghívást kaptam a belga és hollandiai kerámia biennáléokra is. Később Koblenz sómázás pályázatán, majd a varasdi *Ceramica Multiplex 3.* (2009), és most a 4. *Postmodern Kerámia Fesztiválra*

Várakozás, 2003

Bölcs gondolatok, 2005

Kézzelfogható művészet mindenkinek kiállítás. Bp., Szépművészeti Múzeum, 2013. május 2.

(2012) bevásztották a *Smart Clouds* installációs, kilenc felhőből álló munkámat.

– *A rusztikus formák, az erőteljes mázak mögött nyilván újra csak a népi fazekasság kínálta hagyományokat kell keresnünk. De mi vezette a természeti alapformák megidézése felé?*

– A fazekassággal való megismerkedésem nagyon fontos volt, a forma kialakítása mindig elsődleges számomra, a szín szerepe másodlagos maradt. Tanultságom a kisképzőben a Bauhaustól indult, annak geometriájából. Főiskolai mestereim is a nagy formák felé vezettek. Érdekes, hogy később mégis visszamentem a részletekben megjelenő természeti formákhoz. Azután történt ez, hogy kikerültem ide, Máriaremetére, falura, ahol a fű, a fa, a virág, a bogarak, a természetközelség hihetetlen varázserőt jelentettek és jelentenek számomra. Egyre jobban beleástam magam ebbe a világba. Eleinte jó képlékeny, vörös agyaggal dolgoztam, majd samottal lesoványítottam, rájöttem, gyorsan, könnyen lehet vele nagy formákat kialakítani, s nem reped. Faliképeket és lapokból épített díszedényeket csináltam a hetvenes évek végétől. 1979-ben Avignonban már egy nagy anyaggal jelentkeztem, növénylenyomatos edényekkel, plasztikákkal. Később bemutattam ezeket a dolgokat itthon, Győrben és Tatán is, önálló kiállításon. Azután a jó szerencsém összehozott Németh Jánossal. Számomra az ő formavilága, a munkához való viszonya, habitusa, humora, mély embersége sokat jelentett. Amikor 2008-ban megkaptam a Ferenczy Noémi-díjat, ő is rangos elismerést kapott, Tiszti keresztet. Együtt vettük át, örülök, hogy a város, ahol él, segíti a munkáját. (Zalaegerszegen saját múzeumot kapott.) Igaz, meg is érdemli, mert ő is mindig mindenkinek segített, adott. Nagy lélek.

– *Szinte emblemikus motívum művészetében a madár. Honnan eredeztethető?*

– Egyiptomban, 1985-ben nagyon megragadott a sivatag világa. Eljutottunk Asszuánból Abu Simbelbe is, akkor még békésebb volt az ország, s a végtelen sivatag, a tevekaraván, a délibáb, a Fata Morgana, a tükröződés láttán a minden mindennel összefügg érzése fogott el. Tíz év múlva is szerepeltem

Egyiptomban a 3. Nemzetközi Biennálén, s ekkor elvittek bennünket északra, Alexandriába, de a kairói Nemzeti Múzeum ismét óriási élmény volt a számomra. Tömegével álltak egymás mellett a kanopus edények, az állat- és macskamúmiák, s ezek a motívumok azután egyre gyakrabban felbukkantak a műveimben. Szerettem volna folytatni a kísérletezést más motívumokkal is, de úgy látszik, itt egy kicsit letapadtam. De valójában végtelen jelentéstartalommal töltik meg ugyanazt a motívumot, anyagot a különböző kultúrák. Például a japán kultúral Kyotóban, a régi császári palotában is durva, samottos anyagból készítették a teaszertartás edényeit, de a Zen kert felgereblyezett sok apró kövecskéje is a samottra emlékeztetett, nyugalmat árasztott. A pagodák tapétáinak mozgalmas paradicsommadarai, a kényes tollazatú pávák is megragadtak. Érdekel, hogyan tudom mindezt átültetni a mi nyugati, más szemléletű kultúránkba.

– *Nemcsak a kultúrák közötti kapcsolatokat foglalkoztatják, hanem az is, hogy különböző anyagokba, formaegyüttesekbe hogyan lehet transzponálni egy-egy kompozíciót. A madárból felhőforma lesz vagy női alak, a statikus formákat megmozgatja, hogy több nézetből is jelentésük legyen.*

– Igen, jó példa erre ez a Budapestet és Varasdot összekötő figura, amely nemrégiben készült. 2009-ben volt a *III. Ceramica Multiplex* nemzetközi kerámia kiállítás a horvátországi városban. Jó kapcsolat alakult ki akkor az ottani és a magyarországi keramikusok között. Meseszerű kis barokk város ez, éppen túl a történelmi határon. A németek támogatják művészeti rendezvényeiket, igen színvonalas katalógussal, nyári programmal, szimpóziummal rukkolnak elő. A város temetője egyébként építészetileg egészen különleges, a párizsi Père la Chaise-ről mintázta a város főkertésze, száz évvel ezelőtt. Most a Herzer Palotában rendezik a 4. *Nemzetközi Kerámia Fesztivált*, amelynek tematikus pályázatára a *My Clouds are in your Clouds* installációval pályáztam és nyertem.

Vagy itt van ez a két félforma madár, amelyek akkor születtek, amikor tavaly pályáztam Kecskemétre egy porcelános workshopra. A rusztikus, kemény

felületek után időnként nagyon vágyom rá, hogy foglalkozzam ezzel a nagyon kényes, finom anyaggal is. Mindig nagy kaland egy ilyen vállalkozás, hiszen 1400 C° fokon égnek ki ezek a művek. De előbb-utóbb megtalálják a helyüket a többi munka, a régiek között. Próbálok őket egymás mellé helyezni, csoportosítani, létrehozni belőlük egy „mozgatható csapatot”, ugyanúgy, mint ezt a páros női-férfi formát. Egyébként 2004-ben nyertem egy hasonló, de samottos női idol csoporttal – *Vénuszokkal* – Galyasi Miklós-díjat a hódmezővásárhelyi *Őszi Tárlaton*. Most újra foglalkoztat egy hasonló forma, ahol a különböző égetési eljárásokat szeretném kipróbálni.

– *Műtermében szemlélődve munkásságának szinte mindegyik rétegével találkozhatunk. Közöttük áttört formákkal is, amelyek közül több az ablak előtt áll, mintha csak erre a nézetre tervezte volna őket. Hogyan, mikor születtek?*

– Ez a munka egy kecskeméti pályázatra készült, amelyet 2007-ben rendeztek Kodály Zoltán születésének 125. évfordulójára, díjat is kaptam rá (Tulipános ládika; Hej, páva). Fonott-hálós motívumokkal oldottam a nagyon zárt, statikus felületet, ezzel a megoldással körülbelül tíz éve kezdtem kísérletezni. Kaleidoszkópszerűen mindig mást mutat, ahogyan a néző a helyét változtatja. (2005. Keszthely: Pelso-díj, Kapcsolat-Network) Azt hiszem, engem Isten a tenyerén hordott, amikor ezzel foglalkozni kezdtem. Éppen kikerültem Hollandiába, ahol szinte egyetlen lakás ablakán sincs függöny, talán vallási, talán morális okok miatt. Viszont ott kiállított műveimnek nagyon megörültek, hiszen éppen illettek az ablakokba, át is látszottak, takartak is. Az életfából indítottam, később készültek geometrikus változatok is (Dinamikus formák). Több művön megjelenik a futó kutyák motívuma, amelyeket Kecskeméten égettem ki fatüzes kemencében, ezek a munkák hamumázások. 1995-ben kifejezetten azért mentem ki Japánba, hogy ezt a fatüzes égetési módot tanulmányozzam. Ez a piros madár éppen most jött vissza kiállításról. Japán rakutechnikával készült, azután megcsináltam fehér porcelánban is, homokkal beszórva. Kint volt az Iparművészeti Múzeumban a néhány évvel

ezelőtt rendezett Art and Crafts kiállításon, benne van a katalógusban is. Ez a madár pedig a párizsi Magyar Intézetben szerepelt, kint maradt, megvették. – *A jellegzetes madármotívum mintha a turulmadár alakjává lényegülne át. Az utóbbi évtizedben egyébként is egyre gyakrabban bukkannak fel műveiben a magyar történelem mítoszainak sajátos jelei. Honnan eredeztethetőek?*

– Az ezredfordulón egy különös élmény hatására fontosak lettek számomra bizonyos motívumok. Az érdeklődésem felkeltésében nagy szerepe volt 1995-ös japán utamnak, ahol egy workshopon vettem részt, 18 nemzet tagjaival együtt. Korábban nem is igazán foglalkoztam azzal, hogy mi a magyar, mi a magyarság, itt éltem, tehát ez volt természetes számomra. Akkor szembesültem a kérdéssel, amikor távolra szakadva be kellett mutatnom hazámat. A japánok rokonszenvesnek tartották nemzetünket, a rokonság gondolatát, bizonyos hasonlóságokat, s tulajdonképpen ezután kezdtem egyre behatóbban foglalkozni a jurta, a süveg csúcsdísze, az oromcsúcs formákkal, tanulmányoztam a tápiószentmártoni és szkíta szarvas motívumot, a női hajfonatkorongokat, a fönixmadarat, az örök újjászületés jelképét, azaz a halhatatlanság szimbólumát. Vagy tíz évig ezt kutattam, sokat köszönhetek László Gyula régész professzornak, aki akkor még élt, illetve a könyveinek, amelyekből merítettem. Nagy hatással volt rám Schmidt Éva is, aki még a kisképzőben volt osztálytársam, s aki később kiváló ismerője lett nyelvrokonaink kultúrájának. Később Finnországban is találkoztam az Uralból, mai földről jött művészettel, ez is hatott rám. (Vígadó Galéria, 1999; Győr, Esterházy Palota; párizsi Magyar Intézet, 2000)

– *Az utóbbi hónapokban egyrészt a Klebelsberg Kultúrkúriában nyíló tárlatára készült, másrészt egy hódmezővásárhelyi programon dolgozott, amelynek Tapintható láthatatlan a neve. Vakok számára készít várostérképet. Mi az izgalmas ebben a feladatban?*

– Sok évvel ezelőtt kerültem kapcsolatba a Rotary egyesülettel, ők kértek fel az ezredforduló táján, hogy a szentendrei skanzen számára készítsék egy-egy tájegységet megjelenítő térképeket. Ez a jótékonykodás sem újkeletű dolog nálunk a családban, ha

az ember sokat kap, előbb-utóbb arra gondol, hogyan tudna valamit adni azok számára, akik erre rászorulnak. Az ötletet egyrészt az adta, hogy öcsém a Központi Fizikai Kutatóintézetnél dolgozott, s egyik munkatársa saját, nem látó felesége számára készített vakok által használható beszélő számítógépet. Beugrott egy hetvenes évekbeli élmény is, egy vakok számára készült lengyel textil emléke. Mindegyik munka nagy kihívás és egy kérdés, vajon tudok-e ezzel segíteni? Nem könnyű feladat különböző sérültségi fokú emberek részére segítséget és élményt adni, akik más-más látó emlékekkel rendelkeztek. Ki kell találni, hogyan tudom jelezni, milyen fakturát alkalmaznak egy zsúptetős házban vagy egy nádfonatos kerítésen. A szentendrei munkákat követte Hódmezővásárhely megbízása a főterre, a Kossuth térre készítenő tapintható térképre. A város tele van jellegzetes századfordulós és szecessziós épülettel, (Városháza, Kaszinó, Fekete Sas szálló, Postabank), utóbbit két évvel ezelőtt avatták fel (2010), ugyanabban az évben, amikor átadták a Ginkgo Hotelt is, amelynek homlokzatát hét nagyméretű „japán képtekercsem” díszíti. Most egy újabb térkép készül, mégpedig a dr. Rapcsák András utcáról. A tervek szerint bizonyos kiemelt épületek is megjelennek majd, például a Tornyai János Múzeum, a szerb ortodox templom, a Bessenyei Ferenc Művelődési Központ, kerékpárút, parkok, fák, úttest vonalai, szoborhelyek, de hogy a tervekből mi valósul meg, az egyelőre a jövő titka. A Klebelsberg Kultúrkúriában rendezett kiállításon plasztikus kerámiákat, tapintható munkákat fogok elhelyezni, „tapintható látásra”.

– *Újra és újra felbukkan mondataiban Hódmezővásárhely neve. Honnan ez a szoros kapcsolat?*

– Vásárhelynek nagyon sokat köszönhetek, munka és tanulási lehetőséget, szimpóziumokat, ismeretlen emberek barátságát, önzetlen segítségét, szeretetét, a művészetet befogadó és értékelő várost. Például ezt a 150 centiméter magas plasztikát (*Madárringató*), vagy azt a madarat (*Délibábos madártükröződés*), amely ma is ott van az égetési segédanyagokat készítő gyár bejáratánál. Ezek a berakólapok is Vásárhelyről valók, ugyan kicsit mérethibásak, de lehetett

őket használni. Japánban egyszer gyerekekkel rajzoltunk. Ezeken a lapokon hasonló, kalligrafikus műveket hoztam létre. Sok minden foglalkoztat, sok mindenre készülök, de szomorúan kell megállapítani, hogy most minden nehéz helyzetben van, Vásárhelyen is félgőzzel megy a gyár, a munkások egy részét elküldték, de egy alagútkemencét nem lehet leállítani. Mindenesetre nagy ajándék az ember számára, ha egy ilyen fokú gépesített üzemben dolgozhat. Gyakran egy fillért sem keres, de teletöltekezik. Az itt készült alkotások már gyűjteménnyé szaporodtak, ami egykor majd komoly érték lesz a mecénás, műpártoló város számára. 2007-ben és 2009-ben úgy éreztem – Tatáról, a dunántúli fazekas központból elindulva és egy másik, dél-alföldi fazekas központba „bedolgozódva” –, hogy a Hódmezővásárhelyen készített szimpóziumi kerámiákat, kollégáim munkáit bemutatom szűkebb pátriámban. Így került sor előbb a komáromi Monostori Erődben, majd most, 2012-ben Pesthidegkúton, a Klebelsberg Kultúrkúriában egy-egy kortárs kerámiakiállítás megrendezésére.

Pajzs, 2000

Csekovszky Árpád: *Mesefigurák* (részlet), 1966, Szombathely

Csekovszky Árpád: *Térplasztika*, 1978, Bp., XVII. kerület

Csekovszky Árpád: *Relief* (részlet), 1964-65, Miskolc. Fotók: Csekovszky Balázs